

DOI: 10.32703/2664-2964-2020-48-15-21

УДК 330.3

JEL Classification G18

Зоряна Дзуліт, д.е.н, професор

(професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка»)

ORCID ID 0000-0002-2157-1422

Тетяна Лучникова, к.е.н.

(старший викладач кафедри менеджменту, Державний університет інфраструктури та технологій)

ORCID ID 0000-0003-0624-5829

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТРАНЗИТНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ УКРАЇНИ

Авторами в ході дослідження виявлено, що у існуючих наукових роботах на дану тематику запропоновано низку заходів щодо підвищення ефективності реалізації транзитного потенціалу країни. Однак поза увагою науковців залишаються інноваційні інструменти та теоретичні засади підвищення реалізації транзитного потенціалу держави. У статті досліджена ситуація на ринку міжнародних транзитних вантажних перевезень. Аналіз показав, що на ринку міжнародних перевезень прослідковується негативна тенденція зниження обсягів перевезень транзитних вантажів всіма видами транспорту. Така негативна ситуація на ринку міжнародних транзитних вантажних перевезень в першу чергу склалась за рахунок неефективного державного управління та регулювання в цій сфері. Зауважено, що роль держави у використанні транзитного потенціалу на сьогоднішній день є недооціненою. Дослідження дало змогу дійти висновку, що величезний вплив на розвиток інтеграційних процесів в міжнародній економіці та зміну геополітичного стану більшості країн має транспорт, а однією з умов підвищення конкурентоспроможності України на світовому рівні є створення ефективної транспортної системи та забезпечення найповнішого використання транзитного потенціалу. Використати транзитний потенціал країни в повній мірі і отримати максимальні доходи (грошові кошти до державного бюджету) лише за рахунок реалізації геополітичних можливостей не можливо. Авторами розроблена система принципів державного управління в сфері використання транзитного потенціалу, яка враховує особливості та закономірності на ринку міжнародних вантажних перевезень. Доведено, що дотримання цих принципів при державному управлінні в сфері транзитного потенціалу сприятиме більш ефективнішому використанню транзитного потенціалу України. Таке дослідження створило підґрунтя для подальших досліджень, зокрема удосконалення механізму державного управління в сфері використання транзитного потенціалу України.

Ключові слова: держава, державна політика, транзит, управління, потенціал.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, що відбуваються в країні, та її складне фінансове становище зумовлюють потребу активізації всіх наявних ресурсів.

© Дзуліт З.П., Лучникова Т.П., 2020

Україна має вигідне географічне розташування та розгалужену транспортну мережу, що створює передумови для розвитку транзитного потенціалу, ефективна реалізація якого сприятиме зростанню надходжень до Державного бюджету, створенню додаткових робочих місць та формуванню позитивного міжнародного іміджу України. Прискорене збільшення обсягів міжнародної торгівлі між Європою та Азією обумовлює можливість проходження значних транзитних потоків територією нашої держави.

Одним з важливих аспектів євроінтеграційної політики України є інтеграція її транспортної системи з загальноєвропейською. Транспортна система є стратегічною галуззю України, від її ефективної виробничо-господарської діяльності суттєво залежить рівень та стан розвитку соціально-економічної системи країни. Важливу роль в забезпеченні зовнішньоекономічних зв'язків України відіграє розвиток міжнародних вантажних перевезень, зокрема транзитних. Проте низький стан реалізації транзитного потенціалу потребує формування загальнодержавної політики в цій сфері із застосуванням науково обґрунтованих заходів [15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей, стану та перспектив формування транзитного потенціалу України дістало узагальнення та обґрунтування у працях таких науковців, як: О.О. Бакаєв [1], Т.В. Блудова [2], О.А. Липинська [10], О.В. Мініна [13], Ю.Є. Пашенко [14, 16], Д.К. Прейгер [16], Н.Ю. Ткаченко [17], А.Я. Подп'ятнікова [15] та інші [7, 8, 11], у наукових роботах яких запропоновано низку заходів щодо підвищення ефективності реалізації транзитного потенціалу країни. Однак поза увагою науковців залишаються інноваційні інструменти та теоретичні засади підвищення реалізації транзитного потенціалу держави. Усе це зумовлює необхідність подальших досліджень.

Мета статті. Метою статті є дослідження ситуації на ринку міжнародних транзитних вантажних перевезень задля виявлення ролі держави та систематизації принципів державного управління в сфері використання транзитного потенціалу.

Викладення основного матеріалу дослідження.

На сьогоднішній день ефективне використання транзитного потенціалу України є передумовою економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності не тільки транспорту, але й усієї економіки країни в цілому та стає пріоритетним напрямком для формування стратегії розвитку держави [2]. Між країнами Євразійського континенту відбувається боротьба за залучення транзитних вантажопотоків. На це вплинуло зростання обсягів перевезень вантажів між Європою та Азією. Вигідне геоекономічне положення нашої держави, територією якої з давніх-давен проходили торговельні шляхи із Заходу на Схід та з Півночі на Південь виступає базою вищезазначеного процесу.

Як свідчать історичні факти, саме в ті часи, коли на території сучасної України інтенсивно використовувалися міжнародні торговельні шляхи, державам вдавалося досягти високого рівня економічного та політичного розвитку. Розташування України перспективно з точки зору міжнародних транспортно-економічних зв'язків, по-перше, завдяки вигідному географічному положенню, що характеризується високим значенням індексу розташування в системі топологічних відстаней між країнами Європи (він дорівнюється майже одиниці) та поступається значенням лише Німеччині та Росії [1]. Величезний вплив на розвиток інтеграційних процесів в міжнародній економіці та зміну геополітичного стану більшості країн має транспорт. Тож, однією з умов підвищення конкурентоспроможності України на світовому рівні є створення ефективної транспортної системи та забезпечення найповнішого використання транзитного потенціалу. Динаміка обсягів транзитних вантажних перевезень транспортними підприємствами України за видами транспорту, подана в табл. 1.

Як видно з табл. 1 в період 2008-2018 рр. чітко прослідковується негативна

тенденція зниження обсягів перевезень транзитних вантажів всіма видами транспорту. Середньорічний темп зростання транзитних вантажних перевезень по видам транспорту за аналізований період становив 91,03 %. При порівнянні обсягів перевезень транзитних вантажів залізничним транспортом в 2018 р. до 2008 р. виявлено зниження показника майже на 80%,

Таблиця 1. Динаміка обсягів транзитних вантажних перевезень транспортними підприємствами України за видами транспорту, млн тонн

Види транспорту:	2008	2014	Темп приросту 2014/2008, %	2015	2016	2017	2018	Темп приросту 2018/2008, %
Залізничний	69,79	29,51	42,28	24,17	16,93	19,55	16,3	23,36
Автомобільний	4,91	5,86	119,35	4,5	5,1	5,4	5,01	102,04
Морський	3,5	0,8	22,86	1,8	2,4	8,83	10,2	291,43
Річковий	0,07	0	0,00	0	0	0	0	0,00
Авіаційний	1,54	1,16	75,32	0,6	0,7	0,8	0,9	58,44
Трубопровідний	223,5	65,8	29,44	64,8	62,7	61,2	59,3	26,53
Всього	303,3	103,1	34,00	95,87	87,8	95,7	91,7	30,24

Джерело: розраховано авторами за [3, 4, 6, 12]

авіаційним зниження на 41,56 %. Автомобільним транспортом перевезено на 2,04 % транзитних вантажів більше за такий же період, а морським транспортом майже в три рази більше в порівнянні з 2008 р.

Така негативна ситуація на ринку міжнародних транзитних вантажних перевезень в першу чергу склалась за рахунок неефективного державного управління та регулювання в цій сфері. Слід зауважити, що роль держави у використанні транзитного потенціалу на сьогоднішній день є недооціненою. Використати транзитний потенціал країни повною мірою і отримати максимальні доходи (грошові кошти до державного бюджету) лише за рахунок реалізації геополітичних можливостей неможливо.

Основними факторами перенаправлення транзитних вантажопотоків з України на інші країни є неефективна державна політика у цій сфері та погіршення взаємовідносин з основними країнами-транзитерами. В основі ефективного використання транзитного потенціалу України на нашу думку має бути більш виваженою державна політика в цій сфері з дотриманням певних принципів. Використання певних принципів функціонування будь-якої системи чи явища дозволяє створювати логічно завершені системи, структурні елементи яких об'єднуються в єдине ціле та відображають їхні взаємини [5]. Принципи «повинні містити наукові передбачення про те, що їхнє дотримання пов'язано з певними позитивними, а ігнорування – визначеними негативними наслідками, в іншому випадку їх просто немає сенсу встановлювати і дотримуватися...[9]».

Тож система принципів державного управління в сфері використання транзитного потенціалу повинна враховувати особливості, відображати закономірності на ринку міжнародних вантажних перевезень. Тоді система наукових принципів державного управління в сфері використання транзитного потенціалу на ринку вантажних

перевезень буде включати такі основні принципи: гнучкості, взаємоузгодженості, адаптивності, ефективності, цілісності (рис. 1).

Принцип адаптивності. Адаптація державної політики у сфері використання транзитного потенціалу обов'язково повинна здійснюватися з урахуванням сьогоденних та прогнозованих тенденцій розвитку світової економіки, а також інтенсивності і напрямів транзитних вантажопотоків.

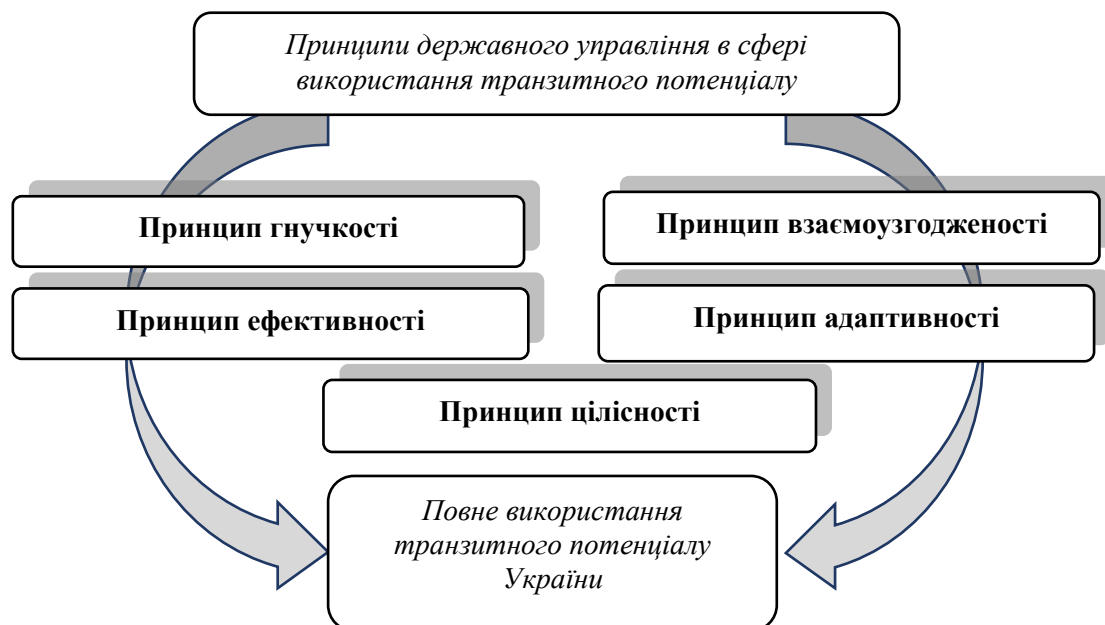

Рис. 1. Принципи державного управління в сфері використання транзитного потенціалу

Джерело: розроблено авторами

Принцип ефективності. Результатом розвитку будь якої системи та важливим стимулом подальшого розвитку є ефективність. Підвищення ефективність використання транзитного потенціалу не можливе без розробки та реалізації продуманих заходів, які будуть сприяти розвитку та стримувати погіршення ситуації в цій сфері.

Принципи взаємоузгодженості та гнучкості. Державна політика в сфері використання транзитного потенціалу буде ефективною лише за рахунок взаємоузгодженості між державою та національними представниками міжнародного ринку транспортних послуг, при чому така взаємоузгодженість має бути гнучкою.

Принцип цілісності. Всі розроблені заходи в сфері підвищення ефективності використання транзитного потенціалу України мають бути розроблені згідно вище перелічених принципів. Як видно з рис. 1 повного використання транзитного потенціалу України можливо досягти лише в разі цілісного дотримання вище перелічених принципів.

Дотримання цих принципів при державному управлінні в сфері транзитного потенціалу сприятиме більш ефективнішому використанню транзитного потенціалу України та дозволить досягти необхідного ступеню відповідності кількісних і якісних характеристик транспортної системи України, який буде відповідати вимогам зовнішнього.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведеного дослідження доводять, що ефективне використання транзитного потенціалу України є передумовою економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності не тільки транспорту, але й усієї економіки країни в цілому та є пріоритетним напрямком для формування стратегії розвитку держави. Наведене створює підґрунтя для подальших досліджень, зокрема удосконалення механізму державного управління в сфері використання транзитного потенціалу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакаєв О.О., Пирожков С.І., Ревенко В.Л. Міжнародні транспортні коридори-особливий пріоритет України на шляху інтеграції у світову економічну систему. Стратегічна панорама. 1999. №4. С.37-56.
2. Блудова Т.В. Транзитний потенціал України: формування та розвиток. К.: НІПМБ, 2006. 274 с.
3. Державна авіаційна служба України. офіційний сайт. [Електронний ресурс]. URL: <https://avia.gov.ua/>
4. Державна служба статистики України: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Вишневецький В.П. Оподаткування в емерджентній економіці: теоретичні засади і напрями політики : монографія. Донецьк : НАН України, Інститут економіки промисловості, 2012. 128 с.
6. Інтегрований звіт АТ «Укрзалізниця» за 2018 рік. [Електронний ресурс]. URL: [https://www.uz.gov.ua/files/file/Book%20UZ_18_Final\(new\).pdf](https://www.uz.gov.ua/files/file/Book%20UZ_18_Final(new).pdf)
7. Єлагіна О.М. (Полякова О.М.). Ефективність створення торговельно-транспортних розподільчих центрів у східному регіоні України. Вестник Национального технического университета «Харьковский политехнический институт». 2002. №11. С. 21-28.
8. Єсаян Е.М. Дослідження розвитку процесів глобалізації та регіональної інтеграції у світовій економіці. Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ. 2005. С. 198-204.
9. Кравченко О.О. Сценарне фінансове планування і прогнозування на залізничному транспорті: теорія і практика : монографія. Київ: ДЕДУТ, 2013. 300 с.
10. Липинська О.А. Становлення та розвиток транзитного потенціалу України : монографія. Одеса: ІПРЕД НАН України, 2012. 396 с.
11. Лучникова Т.П. Удосконалення механізму використання транзитного потенціалу підприємствами залізничного транспорту на ринку вантажних перевезень. Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. Серія: «Економіка», 2020. № 2(87). С. 96-111.
12. Міністерство інфраструктури України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/>.
13. Мініна О.В., Бутко М.П. Теоретичні аспекти розвитку транзитного потенціалу регіонів України. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2010. № 6. С. 84-92.
14. Пащенко Ю.Є. Транзитний потенціал – умова інтеграції України до європейської та світової транспортних систем. Формування ринкових відносин в Україні. 2005. №10. С. 60-65.
15. Подп'ятнікова А.Я. Механізми державного регулювання розвитку транзитного потенціалу України: монографія /А.Я. Подп'ятнікова, Б.П. Колесніков; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. - Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2016. 258 с.
16. Пирожков С., Прейгер Д., Малярчук І. Проблеми реалізації транзитного потенціалу України в контексті розширення ЄС і формування СЕП. Економіка України. 2005. № 3. С. 4-19.
17. Ткаченко Н.Ю. Совершенствование системы управления развитием транзитного потенциала Украины. Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. Дніпропетровськ: ДНУ. 2008. Вип. 242, т. IV. С. 886-899.

REFERENCES

1. Bakaiev O.O., Pyrozhkov S.I., and Revenko V.L. (1999), "International transport corridors are a special priority of Ukraine on the way to integration into the world economic system", *Stratehichna panorama*. Vol.4, pp. 37-56.
2. Bludova T.V. (2006) *Tranzytnyi potentsial Ukrainy: formuvannia ta rozvytok*. K.: NIPMB.
3. The official site of the state aviation service (2020), available at :<https://avia.gov.ua/> (Accessed 08 november 2020).

4. Official site of the civil service of Ukraine (2020), available at : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 04 november 2020).
5. Vyshnevskiy V.P. (2012) Taxation in the emergent economy: theoretical principles and policies.. NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky promyslovosti.
6. Integrated report of JSC Ukrzaliznytsia. (2018) available at : [https://www.uz.gov.ua/files/file/Book%20UZ_18_Final\(new\).pdf](https://www.uz.gov.ua/files/file/Book%20UZ_18_Final(new).pdf) (Accessed 09 november 2020).
7. Yelahina O.M. (Poliakova O.M.). (2002) “Ефективність створення торговельно-транспортних розподільчих центрів у східному регіоні України”, *Vestnyk Natsyonalnoho tekhnicheskoho unyversyteta «Kharkovskiy polytekhnicheskyyi ynstitut».*, vol. 11., pp. 21-28.
8. Yesaian E.M. (2005) “Research of the development of globalization and regional integration in the world economy”, *Problemy razvuytia vneshneekonomicheskyykh svyazey u pryvlecheniya ynostrannykh ynvestytsiy: rehyonalnyy aspekt. Sbornyk nauchnykh trudov*, Donetsk: DonNU. pp. 198-204.
9. Kravchenko O.O. (2013) “Scenario financial planning and forecasting in railway transport: theory and practice”, Kyiv: DETUT.
10. Lypynska O.A. (2012) “Formation and development of Ukraine's transit potential”, Odesa: IPREED NAN Ukrainy.
11. Luchnykova T.P. (2020) “Improving the mechanism of using the transit potential of railway transport enterprises in the freight market”, *Menedzher. Visnyk Donetskoho derzhavnoho universytetu upravlinnia. Seriya: «Ekonomika»*, vol. 2(87), pp.96-111.
12. Official website of the Ministry of Infrastructure of Ukraine (2020), available at :<https://mtu.gov.ua> (Accessed 05 november 2020).
13. Minina O.V., Butko M.P. (2010) “Theoretical aspects of development of transit potential of regions of Ukraine”, *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*. 2010, vol. 6, pp. 84-92.
14. Pashchenko Yu.Ie. (2005) “Transit potential is a condition for Ukraine's integration into European and world transport systems. Formation of market relations in Ukraine”, *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 10. pp. 60-65.
15. Podpiatnikova A.Ia. (2016) “Mechanisms of state regulation of the development of transit potential of Ukraine”, *Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy, Dnipropetr. rehion. in-t derzh. upr. - Dnipropetrovsk: Seredniak T.K.*
16. Pyrozhkov S., Preiher D. and Maliarchuk I. (2005) “Problems of realization of Ukraine's transit potential in the context of EU enlargement and formation of the SES”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 3. pp. 4-19.
17. Tkachenko N.Iu. “Improving the management system for the development of Ukraine's transit potential”, *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky: zb. nauk. pr. Dnipropetrovsk*, vol. 242, pp.886-899.

Зоряна Дзулит, д.э.н, професор
(професор кафедри внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника»)

Татьяна Лучникова, к.э.н.
(старший преподаватель кафедры менеджмента, Государственный университет инфраструктуры и технологий)

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ ТРАНЗИТНЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ УКРАИНЫ

Авторами в ходе исследования выявлено, что в существующих научных работах по данной тематике предложен ряд мер по повышению эффективности реализации транзитного потенциала страны. Однако вне поля зрения ученых остаются инновационные инструменты и теоретические основы повышения реализации транзитного потенциала государства. В статье исследована ситуация на рынке международных транзитных грузовых перевозок. Анализ показал, что на рынке международных перевозок прослеживается негативная тенденция снижения объемов перевозок транзитных грузов всеми видами транспорта. Такая негативная ситуация на рынке международных транзитных грузовых перевозок в первую очередь сложилась за счет неэффективного государственного управления и регулирования в этой сфере. Замечено, что роль государства в использовании транзитного потенциала на сегодняшний

день является недооцененной. Исследование позволило сделать вывод, что огромное влияние на развитие интеграционных процессов в международной экономике и изменение геополитического положения большинства стран имеет транспорт, а одним из условий повышения конкурентоспособности Украины на мировом уровне является создание эффективной транспортной системы и обеспечения полного использования транзитного потенциала. Использовать транзитный потенциал страны в полной мере и получить максимальные доходы (денежные средства в государственный бюджет) только за счет реализации геополитических возможностей невозможно. Авторами разработана система принципов государственного управления в сфере использования транзитного потенциала, которая учитывает особенности и закономерности на рынке международных грузоперевозок. Доказано, что соблюдение этих принципов при государственном управлении в сфере транзитного потенциала будет способствовать более эффективному использованию транзитного потенциала Украины и позволит. Такое исследование создало почву для дальнейших исследований, в частности совершенствование механизма государственного управления в сфере использования транзитного потенциала Украины.

Ключевые слова: государство, государственная политика, транзит, управления, потенциал.

*Zoriana Dvulit, Doctor of Economic Sciences, Professor,
(Professor of the Department of foreign economic and customs activities, Lviv Polytechnic National University)*

*Tetiana Luchnykova, Candidate of Economic Sciences,
(Senior Lecturer at Management Department of State University of Infrastructure and Technologies)*

STATE MANAGEMENT OF TRANSIT POTENTIAL OF UKRAINE

The authors found in the course of the study that the existing scientific works on this topic proposed a number of measures to improve the efficiency of the transit potential of the country. However, scientists do not pay attention to innovative tools and theoretical principles of increasing the realization of the transit potential of the state. The article examines the situation on the market of international transit freight. The analysis showed that in the international transportation market there is a negative trend of decreasing volumes of transit cargo transportation by all modes of transport. Such a negative situation on the market of international transit freight transportation is primarily due to inefficient public administration and regulation in this area. It is noted that the role of the state in the use of transit potential is currently underestimated. The study concluded that transport has a huge impact on the development of integration processes in the international economy and changes in the geopolitical state of most countries, and one of the conditions for increasing Ukraine's global competitiveness is to create an efficient transport system and ensure full use of transit potential. It is not possible to use the transit potential of the country to the full and get the maximum income (money to the state budget) only through the realization of geopolitical opportunities. The authors have developed a system of principles of public administration in the field of transit potential, which takes into account the peculiarities and patterns in the market of international freight. It is proved that compliance with these principles in public administration in the field of transit potential will promote more efficient use of Ukraine's transit potential and will allow. This study created the basis for further research, in particular the improvement of the mechanism of public administration in the use of Ukraine's transit potential.

Keywords: state, state policy, transit, management, potential.